

राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाको टोल विकास संस्था सञ्चालन कार्यविधि, २०७४

१. भूमिका

सामुदयिक प्रयासमा टोलको संस्थागत, सामाजिक तथा आर्थिक विकास, स्थानीयस्तरमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्न गाउँपालिका तथा गाउँमुख सहरी बस्तीहरूमा निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्र रहेका सबै घरधुरी सदस्य रहने गरी स्थानीय स्तरमा वडा समितिको मातहत तथा सहयोगीको रूपमा रहने गरी गठन गरिने टोल विकास संस्था र सो संस्थाको कामलाई व्यवस्थित गर्न राक्सिराङ्ग गाउँपालिकाले मिति २०७४।१२।३० मा स्वीकृत गरी यो कार्यविधि कार्यान्वयनमा ल्याएको छ।

२. उद्देश्य

टोल विकास संस्था गठन गर्नुका मुख्य उद्देश्यहरू निम्नानुसार छन्।

१. टोल, बस्तीस्तरमा विभिन्न निकायहरूबाट प्रवाह हुने सेवामा टोलबासीको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने,
२. टोलबासीहरूमा उद्यमशीलताको विकास गराई टोलस्तरमा लघु उद्यमको सिर्जना, विकास र प्रवर्द्धन गर्ने,
३. टोल बस्तीस्तरमा समानता, समताको भावना जागृत गराउने, आपसी सदभाव, समझदारी, समन्वय र मेलमिलाप कायम गराउने,
४. आर्थिक, सामाजिक सवालमा सबै टोलबासीहरूलाई निर्णय प्रक्रियामा समान अवसर र अधिकार प्रदान गर्ने,
५. टोलको सामाजिक कार्यमा पारदर्शिता कायम गरी सुशासनलाई बढावा दिने,
६. बस्ती टोलस्तरमा सबै संस्थाहरूको प्रवेशद्वारको रूपमा टोल विकास संस्थालाई विकास गर्दै विभिन्न निकायहरूबाट सञ्चालन हुने विकास कार्यमा सहयोग गर्ने,
७. टोल विकास संस्थालाई वडाभन्दा तल्लो एकाइको रूपमा विकास गरी सहभागितात्मक योजना तर्जुमा, अनुगमन एवं मूल्याङ्कन प्रक्रियामा सहभागी गराउने,
८. टोलका सदस्यहरूमा गरिवीलाई निश्चित आधारमा वर्गीकरण गरी तिनीहरूको अभिलेख तयार गर्ने,
९. टोलको समग्र विकासका लागि कार्यक्रमहरू तय गर्ने।
१०. वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री गाउँपालिका/गाउँ घोषणा गर्न आवश्यक सहयोग गर्ने।

३. गठन

टोल विकास संस्थाको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ :

१. गाउँपालिकाका क्षेत्र र गाउँ पालिका गाउँमुख बस्तिहरूको निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्रका टोल तहमा रहेका घरपरिवारका सदस्यहरूबाट टोल विकास संस्थाको गठन गरिनेछ।
२. पहिलो पटकका लागि टोल विकास संस्थाको व्यापक भेलाबाट टोल विकास समितिको कामलाई व्यवस्थित गर्न अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष, सहित आवश्यकता अनुसार ७ देखि ११ सदस्यहरू रहेको एक टोल विकास संस्थाको कार्य समिति गठन हुनेछ। तर दोस्रो पटकको हकमा यस्तो कार्य समिति साधारण सभाको सर्वसम्मत वा सो नभएमा बहुमतबाट पुनर्गठन हुनेछ। कार्य समितिको अवधि २ वर्षको हुनेछ। एकपटक, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष भएको व्यक्ति लगातार दूई कार्यकालभन्दा बढी अवधि एउटै पदमा बस्न पाउने छैन। कार्य समितिमा अध्यक्ष सचिव वा कोषाध्यक्ष मध्ये कुनै एक जना अनिवार्य रूपमा महिला हुनुपर्नेछ।
३. टोल विकास संस्था गठन गर्दा सकेसम्म टोलका सम्पूर्ण घरधुरीलाई एक घर एक सदस्यको रूपमा समेट्नुपर्दछ। सो सम्भव नभए कम्तीमा ८० प्रतिशत घरधुरी सहभागी गराई टोल विकास संस्था गठन गरिनेछ। टोल विकास संस्थामा सहभागी भएका सदस्यहरूमध्ये कम्तीमा ५० प्रतिशत महिला आबद्ध गराउनु पर्नेछ।
४. टोल विकास संस्थाको व्यवस्थापन ढाँचालाई स्पष्ट पार्न अनुसूचि - १ मा उल्लेखित नमूना विधान का आधारमा टोल विकास संस्थाको विधान तयार गर्नुपर्नेछ।
५. समन्वय र मेलमिलाप कायम गराउँदै सामाजिक ऐक्यबद्धता कायम गर्ने।

४. दर्ता/सूचिकृत

टोल विकास संस्थाके दर्ता/सूचिकृत देहाय बमोजिम हुनेछ :

१. टोल विकास संस्थाको बैठकमा सर्वसम्मत निर्णय गराई सम्बन्धित गाउँपालिकाले दर्ता/सूचिकृत गर्नेछ। टोल विकास संस्थालाई गाउँपालिकामा दर्ता/सूचिकृत गर्दा पेश गर्ने निवेदनको नमुना अनुसूची-२ मा उल्लेख गरिएको छ। टोल विकास संस्थाबाट निर्णय गरी दर्ताका लागि निवेदन पेश गरेमा सम्बन्धित गाउँपालिकाले अनुसूची-३ बमोजिमको टोल विकास संस्था दर्ता प्रमाण-पत्र प्रदान गर्नुपर्नेछ।
२. टोल विकास संस्थाले यस कार्यविधि बमोजिमका उद्देश्य विपरीत कुनै काम गरेमा वा प्रचलित कानूनले गर्न नपाउने कार्य गरेमा गाउँपालिकाले टोल विकास संस्थाको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ। दर्ता खारेज भएपछि सो स्थानमा नयाँ टोल विकास संस्था गठन हुनेछ।

५. टोल विकास संस्थाको काम

टोल विकास संस्थाको आफ्नो टोल क्षेत्रको समग्र विकास र सदस्यहरूको हितका लागि देहायका कार्यहरू गर्नेछ :

१. टोलमा धनी, गरिवको भावना हटाई सबै सदस्यहरूलाई निर्णय प्रक्रिया र स्रोतमा समान अधिकार प्रदान गर्ने,
२. विभिन्न सरकारी एवं गैर सरकारी निकायहरूसँग सुमधुर सम्बन्ध स्थापित गरी टोलको विकासको लागि सहजीकरण गर्ने,
३. टोलमा उद्यम विकाससँग सम्बन्धित योजनाहरू संचालन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने,

४. टोल विकास संस्थाले निर्माण गरेका पूर्वाधारमा गाउँपालिकाको सहमतिमा संस्थाको निर्णय अनुसार सेवा शुल्क लिन सक्ने,
५. टोलको विकासका लागि विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त स्रोतको उच्चतम सदुपयोग गर्ने,
६. टोलको सामूहिक समस्या पहिचान गरी प्राथमिकताको आधारमा टोल विकास योजना तर्जुमा गर्ने,
७. एच. आइ.भी./एड्स, अन्धविश्वास, छाउडी प्रथा, बाल विवाह, बहु विवाह जस्ता सामाजिक समस्याको पहिचान गरी सुधारका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
८. टोलको आर्थिक तथा सामाजिक तथ्याङ्क अद्यावधि गर्न सूचना अभिलेख राख्ने,
९. सहभागितात्मक योजना तर्जुमा गर्दा प्राथमिकताको आधारमा आयोजनाहरूको पहिचान गरी बडामा सिफारिस गर्ने,
१०. टोलमा विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरूबाट प्राप्त योजनाहरूको अनुगमन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने,
११. टोलमा विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था मार्फत प्राप्त हुने कार्यक्रमहरू टोल विकास संस्था मार्फत संचालन हुने बातावरण सिर्जना गर्ने,
१२. आफ्नो वडा तथा टोललाई बातावरणमैत्री तथा बालमैत्री बनाउने खालका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने,
१३. टोलमा भवन निर्माण मापदण्ड, सामाजिक सुरक्षा भत्ता आदी सामाजिक सरोकारका विषयमा चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
१४. टोलमा रहेका सार्वजनिक, पति, एलानी आदी जग्गाको संरक्षणमा गाउँ कार्यपालिकालाई सहयोग गर्ने ।
१५. गाउँपालिकाकार्यपालिकाको राजस्व परिचालनका लागि सहयोग प्रदान गर्ने ।
१६. संस्थामा प्राप्त रकमको संस्थाको नीति बमोजिम रकम खर्च गर्ने, लेखा राख्ने र लेखापरीक्षण गराउने,
१७. गाउँपालिकासँग भएको सम्बन्धी अनुसारीको अन्य कार्यहरू ।

६. टोल विकास संस्थाको कार्य समितिको बैठक

टोल विकास संस्थाको कार्य समितिको बैठक व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ :

१. टोल विकास संस्थाका सदस्यहरूको हित, सहयोग एवं समन्वयका लागि टोल विकास संस्थाको कार्य समितिको बैठक महिनामा कमिमा १ पटकमा नघट्ने गरी बस्नेछ ।
२. समितिको बैठकमा वडा समितिका प्रतिनिधिहरू सामाजिक परिचालक, लगायत अन्य सरोकारवालाहरूलाई आमन्त्रित गर्न सकिनेछ ।
३. सचिवले संस्थाको बैठकको निर्णयहरू बैठक पुस्तिकामा लेखी प्रमाणित गराउनु पर्नेछ ।

७. टोल विकास संस्थाका कार्य समितिको पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार

टोल विकास संस्थाका कार्य समितिको पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार

- १) संस्थाको नियमित बैठक बोलाउने, बैठकका लागि मिति, समय र स्थान तोक्ने ।
- २) बैठकको अध्यक्षता गरी बैठक संचालन गर्ने ।
- ३) बैठकमा अनुशासनको पालन गर्न लगाउने र छलफलका विषयहरू टिपोट गर्ने वा गर्न लगाउने ।
- ४) छलफल हुँदा सबैको विचार संकलन गर्ने र सर्वसम्मत निर्णय गर्न पहल गर्ने ।
- ५) निर्णयहरू लागू गर्ने र गर्न लगाउने ।
- ६) विकासको कार्यमा सबैलाई समेटेर नेतृत्व प्रदान गर्ने ।
- ७) संस्थाले आर्जन/प्राप्त गरेको नगद वा जिन्सी सामानको सुरक्षाको प्रबन्ध मिलाउने ।
- ८) विशेष बैठकको आवश्यकता परेमा विधान बमोजिम बैठक बोलाउने ।
- ९) कार्यविधि बमोजिम अन्य कार्यहरू गर्ने ।

(ख) संस्थाको सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार :

- १) अध्यक्षको आदेशअनुसार बैठक बोलाउने ।
- २) एकतिहाइ सदस्यले विशेष बैठकका लागि लिखित माग गरेमा विधान बमोजिम बैठक बोलाउने ।
- ३) छलफलका प्रस्तावहरू संकलन गरी बैठकमा पेश गर्ने र बैठकको निर्णय लेखी निर्णय प्रमाणित गराउने ।
- ४) संस्थाको क्रियाकलापको बारेमा सदस्यलाई जानकारी गराउने ।
- ५) तोकिएका अन्य कार्य गर्ने ।

(ग) संस्थाका कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- १) संस्थाको आम्दानी र खर्चको विवरण तयार गर्ने ।
- २) खर्चको लेखापरीक्षण गराउने ।
- ३) बैकमा खाता संचालन गर्दा संयुक्त रूपमा खाता संचालन गर्ने ।
- ४) संस्थाको नगद र जिन्सी सामानको जिम्मा लिई सुरक्षा गर्ने ।

(घ) संस्थाका सदस्यहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- १) गाउँपालिका/गाउँ कार्यपालिकासँग भएको साभेदारीपत्रमा उल्लेखित शर्तअनुसार गर्नुपर्ने कामहरू गर्ने ।
- २) संस्थाको हिसाव किताब जाँच गर्ने ।
- ३) संस्थाका पदाधिकारीहरूले गरेका कामको मूल्याङ्कन नियमित रूपमा गर्ने ।
- ४) आवश्यकताअनुसार संस्था संचालनका लागि नीति, नियमहरू बनाउने र सो नियमहरू पालना भए नभएको हेर्ने ।
- ५) आवश्यकताअनुसार अध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्षहरूलाई सघाउने ।
- ६) तोकिएका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

८. आर्थिक व्यवस्थापन

संस्थाको आम्दानी, खर्च, नाफा, लेखा, लेखा परीक्षण लगायत आर्थिक व्यवस्थापन देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) टोल विकास संस्थाको आम्दानी

- १) विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरू, विभिन्न सामुदायिक संस्था तथा व्यक्तिहरूबाट प्राप्त हुने सहायता र अनुदान ।
- २) टोल विकास संस्थाले आयमूलक कार्यहरू सञ्चालन गरी प्राप्त हुने आम्दानी ।
- ३) संस्थाको विकास निर्माणका लागि टोल विकास कोषको रूपमा टोल विकास संस्थाको आम्दानीको निश्चित प्रतिशत संस्थाको निर्णयअनुसार छुट्याउने रकम ।
- ४) संस्थाले अन्य स्रोतबाट जम्मा गरेको रकम ।

(ख) खर्च

- १) संस्थाको विकास निर्माणका लागि टोल विकास कोषको रकमा संस्थाको निर्णयअनुसार खर्च हुनेछ ।
- २) संस्था संचालन, व्यवस्थापन र लेखापरीक्षणका लागि गर्नुपर्ने खर्चहरू टोल विकास संस्थाको नीति बमोजिम खर्च हुनेछ ।

(ग) नाफा

- १) टोल विकास संस्थाले आर्जन गरेको आम्दानीबाट खर्च कटाई बाँकी रहेको रकम संस्थाको नाफा मानिनेछ ।
- २) नाफा संस्थाको निर्णयअनुसार टोलको विकासका लागि खर्च गरिनेछ ।

(घ) लेखा

संस्थाको लेखा देहाय बमोजिम हुनेछ :

- १) कोषाध्यक्षले सबै प्रकारका नगदी तथा जिन्सी आम्दानी, सम्पूर्ण विकास खर्चको विवरण, संस्थाको संचालन र व्यवस्थापनमा भएका प्रशासनीक खर्चहरूको स्पष्ट लेखा राख्नुपर्दछ ।
- २) कोषाध्यक्षले राखेको आम्दानी खर्चका हिसाव टोल विकास संस्थाको बैठकमा पेश गर्नुपर्दछ ।

(ङ) लेखापरीक्षण

संस्थाको लेखापरीक्षण देहाय बमोजिम हुनेछ :

- १) संस्थाले नियुक्त गरेको लेखापरीक्षणबाट लेखापरीक्षण गराउनुपर्नेछ ।
- २) आवश्यकता अनुसार गाउँपालिकाले पनि संस्थाको आम्दानी खर्चको लेखापरीक्षण गर्न सक्ने गर्नेछ ।
- ३) संस्थाले आफ्नो वार्षिक लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन सम्बन्धित गाउँपालिकामा समेत पेश गर्नुपर्नेछ ।

९. विविध

- क) यो कार्याविधि प्रचलित नेपालको ऐन, नियमहरूसँग बाभिएमा बाभिएका बुदाँहरु स्वतः खारेज हुनेछन् ।
ख) यो कार्याविधि कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा अड्चन आएमा सोको गाउँपालिका परिषद्को निर्णयअनुसार फुकाइनेछ ।

अनुसुची १

१. प्रारम्भिक:

संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

- क) यो विधान .....टोल विकास संस्थाको विधान हुनेछ ।
ख) यो संस्थाको नाम ..... हुनेछ ।
ग) यो विधान .....टोल विकास संस्थाको साधारण सभाबाट स्वीकृत भएको मिति देखि लागु हुनेछ ।
घ) यस संस्थाको कार्यालय .....मा रहने छ ।
ङ) संस्थाको सीमाना देहाय बमोजिम हुनेछ ।
पूर्व ..... , पश्चिम ..... ,
उत्तर....., दक्षिण .....

२) परिभाषा :

- विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस विधानमा
क) संस्था भन्नाले ..... विकास संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।
ख) विधान भन्नाले टोल विकास संस्थाको विधानलाई सम्झनु पर्छ ।
ग) साधारणसभा भन्नाले संस्थाको साधारण सदस्यहरुको भेला सम्झनु पर्दछ ।
घ) समिति भन्नाले टोल विकास संस्थाको कार्यसमिति सम्झनु पर्दछ ।
ङ) बैठक भन्नाले संस्थाको संयुक्त वा छुट्टाछुट्टै बैठक सम्झनु पर्छ ।
च) पदाधिकारी भन्नाले कार्यसमितिका अध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष र सदस्यहरुलाई जनाउँछ ।

३. संगठित संस्था हुने :

- क) संस्थाको आफ्नो छुट्टै छाप हुनेछ । संस्थाले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट कार्य गर्न सक्नेछ ।
ख) संस्थाले चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न सक्नेछ । तर संस्थाले आफ्नो अचल सम्पत्ति विक्री गर्न भने पाउने छैन । संस्था विगठन भए सो संस्थाको सम्पूर्ण चल अचल सम्पत्ति गाउँपालिकामा हस्तान्तरण हुनेछ ।

४. संस्थाको उद्देश्यहरु :

- संस्थाको संस्थागत, सामाजिक तथा आर्थिक विकासका लागि देहाय बमोजिमको उद्देश्य हुनेछ
क) टोलस्तरमा समक्ष र दिगो स्वायत्त संस्थाको विकास गर्ने ।
ख) टोलका व्यक्तिहरुको आयमा वृद्धि गर्ने कार्यक्रमहरुको संचालन गरी गरिवी न्यूनिकरणमा मद्दत पुऱ्याउने ।
ग) स्थानीय स्तरको विकास प्रक्रियालाई दिगो र आत्मनिर्भर बनाउन स्थानीय स्तरका व्यक्तिहरुको क्षमता विकास कार्यक्रम कार्यान्वयनमा टेवा पुऱ्याउने ।
घ) संस्थालाई सहभागितात्मक योजना तर्जुमा, अनुगमन र मुल्याङ्कन प्रक्यामा सक्रिय सहभागी बनाउने ।

५. टोल विकास कार्यसमितिको गठन

टोल विकास कार्य समितिको गठन देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) गाउँपालिका गाउँ विकास समितिका गाउँमुख बस्तिहरुको निश्चित भौगोलिक क्षेत्रभित्रका टोल तहमा रहेका घरपरिवारका सदस्यहरुबाट टोल विकास संस्थाको गठन गरिनेछ ।
(ख) पहिलो पटकका लागि टोल विकास संस्थाको व्यापक भोलाबाट अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष र आवश्यकता अनुसार ७ देखि ११ सदस्यहरु रहेको एक टोल विकास संस्थाको कार्य समिति गठन हुनेछ । दोस्रो पटकको हकमा यस्तो कार्य समिति साधारण सभाको सर्वसम्मत वा सो नभएका बहुमतबाट पुर्नगठन हुनेछ । टोल विकास कार्य समितिको अवधि २ वर्षको हुनेछ । एकपटक, अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष भएको व्यक्ति लगातार दूई कार्यकाल भन्दा बढी अवधि एउटै पदमा बस्न पाउने छैन । कार्य समितिमा अध्यक्ष सचिव वा कोषाध्यक्ष मध्ये कुनै एक जना अनिवार्य रूपमा महिला हुनुपर्नेछ ।
(ग) टोल विकास संस्था गठन गर्दा सकेसम्म टोलका सम्पुर्ण घरधुरीलाई समेटनुपर्दछ । यदि सो सम्भव नभए कम्तीमा ८० प्रतिशत घरधुरी सहभागी गराई टोल विकास संस्था गठन गरिनेछ । टोल विकास संस्थामा सहभागी भएका सदस्यहरुमध्ये कम्तीमा ५० प्रतिशत महिला आवद्ध पर्नेछ

६. संस्थाका कार्यहरु:

टोल विकास संस्थाका कार्यहरु देहाय बमोजिम हुनेछन्

- १) प्रत्येक टोलस्तरमा सम्भव भएसम्म सबै घर परिवार सहभागी भएको टोल विकास संस्थाहरु गठन गर्ने ।
- २) संस्थाका सदस्यहरुलाई उच्चमशीलता तर्फ अग्रसर गराउन आवश्यक पहल गर्ने तथा सोही बमोजिमका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
- ३) टोलमा आइपरेका समस्याहरु समाधान गर्न एक अर्कामा भाइचारा सम्बन्ध कायम गरी सभ्य समाजको निर्माण गर्ने ।
- ४) उपलब्ध श्रोतको समुचित परिचालन गर्दै टोलको समग्र विकासको लागि टोल विकास योजना बनाउने,
- ५) एच.आई.भि.। एड्स, अशिक्षा, अन्धविश्वास, छाउपडीप्रथा, बालविवाह, बहुविवाह जस्ता सामाजिक समस्याका वारेमा सम्पूर्ण टोल विकास संस्थाका सदस्यहरुलाई चेतना अभिवृद्धि गर्ने,
- ६) आफ्नो टोल एवं सार्वजनिक क्षेत्रमा वृक्षारोपण गर्ने ।
- ७) आफ्नो बडा तथा टोललाई वातावरणमैत्री तथा बालमैत्री बनाउन विविध कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ,
- ८) टोलमा बसोबास गर्ने बासिन्दाका वीचमा भवन निर्माण मापदण्ड, सामाजिक सुरक्षा भत्ता लगायतका सामाजिक सरोकारका विषयहरुमा विभिन्न चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- ९) वातावरणमैत्री स्थानीय शासनका सूचकहरुको टोलमा कार्यान्वयन गर्ने र सो सूचक कार्यान्वयन गर्न गाउँपालिकालाई सहयोग गर्ने,
- १०) आफ्नो टोल बस्तीलाई नमूना बस्तीको रूपमा विकास गर्न सहयोग गर्ने,
- ११) हरीत गाउँशहर, उज्यालो गाउँशहर , सफा गाउँशहर , सभ्य गाउँशहर स्थापना अभियानमा सहयोग गर्ने,
- १२) आफ्नो क्षेत्रमा भवन संहिता तथा मापदण्डको कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने,
- १३) पूर्ण साक्षर, घटना दर्ता, खोप, सरसफाई अभियानमा सहयोग गर्ने,
- १४) टोलमा रहेको सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति जग्गा संरक्षणमा गाउँपालिकालाई सहयोग गर्ने,

- १५) संस्थाको अध्यक्ष, कोषाध्यक्ष र सचिवको चयन सकेसम्म सर्वसम्मतीमा नभएमा बहुमतका आधारमा गर्ने,
- १६) गाउँपालिकाको राजश्व परिचालनमा सहयोग गर्ने,
- १७) गाउँपालिकासँग भएको समझदारी अनुसारको अन्य कार्यहरु गर्ने आदि ।

७. सदस्यता

संस्थामा सदस्यता देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) यस विधानको उद्देश्य बमोजिम संस्थाप्रति श्रद्धा र निष्ठा राखी विधानलाई स्वीकार गर्ने स्थानीय टोलवासी यस संस्थाको सदस्य हुनेछ ।
- (ख) सदस्य बन्न इच्छुक नयाँ टोलवासीलाई संस्थाले तोकेबमोजिम संस्थामा दरखास्त दिएमा सदस्यता प्रदान गरिनेछ ।

८. सदस्यता नरहने

देहायको अवस्थामा सदस्य रहने छैन :

- (क) सदस्यको मृत्यु भएमा ।
- (ख) सदस्यले दिएको सदस्यता परित्यागको लिखित निवेदन संस्थाले स्वीकृत गरेमा ।
तर संस्थाको निर्णयउपर चित्त नबुझेमा साधारणसभामा पेश गर्ने र साधारणसभाको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
- (ग) सदस्यता शुल्क नतिरेको वा संस्थाको निर्णय पालन नगरेमा संस्थाले निर्णय गरी सम्पूर्ण सदस्यलाई जानकारी गराएमा ।
- (घ) संस्थालाई हानि नोक्सानी हुने कार्य गरेमा वा नैतिक पतन, आर्थिक अनियमितता वा भ्रष्टाचार गरेको अभियोग प्रमाणित भई सजाय पाएको कारण देखाई संस्थाले सदस्यताबाट हटाउने निर्णय गरेमा ।
तर सम्बन्धित सदस्यहरुलाई सफाई दिने अवसरबाट बञ्चित गरिनेछैन । यससम्बन्धी अन्तिम निर्णय गर्ने अधिकार साधारणसभाको हुनेछ ।
- (ङ) नेपालको प्रचलित कानूनको निषेध गरेको कार्य गरेमा ।

९. संस्था गठन एवं कार्य संचालन विधि

संस्थाको गठन एवं कार्य संचालन विधि देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) निश्चित भौगोलिक क्षेत्रका व्यक्तिहरुको सर्वसम्मत निर्णयबाट टोलको क्षेत्र निक्यौल गरेपछि त्यस टोलभित्र बसोबास गर्ने अधिकांश घरधुरीहरुको उपस्थितिमा संस्था गठन गरिनेछ ।
- (ख) टोल विकास संस्था गठन गर्न उपस्थित भएका व्यक्तिहरुले गरेको सर्वसम्मत निर्णयको आधारमा एक एक जना अध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष र अन्य सदस्यहरु हुनेछन् ।
- (ग) संस्थामा कम्तिमा ५० प्रतिशत महिला सदस्य रहनेछन् । अध्यक्ष, सचिव, र कोषाध्यक्ष मध्ये कम्तिमा १ जना महिला हुनेछ ।

१०. संस्थाका पदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार

संस्थाका पदाधिकारीहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछन् :

- (क) अध्यक्षको काम, कर्तव्य, र अधिकार :
  - १) संस्थाको नियमित बैठक बोलाउने ।
  - २) बैठकको अध्यक्षता गरी बैठक संचालन गर्ने ।
  - ३) बैठकमा अनुशासनको पालना गर्न लगाउने र छलफलका विषयहरु टिपोट गर्ने वा गर्न लगाउने ।
  - ४) छलफल हुँदा सबैको विचार संकलन गर्न र सर्वसम्मत निर्णय गर्न पहल गर्ने ।
  - ५) निर्णयहरु लागु गर्ने र गर्न लगाउने ।
  - ६) सचिव र कोषाध्यक्षलाई आवश्यकताअनुसार सहयोग पुऱ्याउने ।
  - ७) संस्थाले आर्जन/प्राप्त गरेको नगद वा जिन्सी सामानको सुरक्षाको प्रबन्ध मिलाउने ।
  - ८) आवश्यक कार्यमा संस्थाको प्रतिनिधिहरु गराउने वा गर्ने ।
  - ९) विशेष बैठकको आवश्यकता परेमा सबै सदस्यहरुको सहमतिमा बैठक बोलाउने ।
- (ख) संस्थाको सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार
  - १) अध्यक्षको आदेशअनुसार बैठक बोलाउने ।
  - २) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने ।
  - ३) एकतिहाई सदस्यहरुले विशेष बैठकका लागि लिखित माग गरेमा विशेष बैठक बोलाउने ।
  - ४) बैठक पुस्तिकामा उपस्थित गराउने ।
  - ५) छलफलका प्रस्तावहरु संकलन गरी बैठकमा पेश गर्ने र बैठकको निर्णय प्रमाणित गराउने ।
  - ६) संस्थाका क्रियाकलापका बारेमा सदस्यलाई जानकारी गराउने ।
  - ७) तोकिएका अन्य कार्यहरु गर्ने ।
- (ग) संस्थाका कोषाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार :
  - १) संस्थाले गरेको आर्थिक कारोबारको लेखापरिक्षण गराउने ।
  - २) बैठकमा संयुक्त रुपमा खाता संचालन गर्ने ।
  - ३) अन्य सदस्यहरूसँग समन्वय राखी सहयोग लिने दिने ।
  - ४) संस्थाको नगद र जिन्सी सामानको जिम्मा लिई सुरक्षा गर्ने ।
- (घ) संस्थाका सदस्यहरुको काम, कर्तव्य र अधिकार :
  - १) गाउँपालिका/गाउँ विकास समितिसँग भएको साभेदारीपत्रमा उल्लेखित सर्तअनुसार गर्नुपर्ने कामहरु गर्ने ।
  - २) संस्थाको हिसाबकिताब चेक गर्ने ।
  - ३) संस्थाका पदाधिकारीहरुले गरेको कामको मुल्याङ्कन नियमित रुपमा गर्ने ।
  - ४) संस्था संचालनका लागि आवश्यकताअनुसार नीति बनाउन सहयोग गर्ने ।
  - ५) बैठकमा उपस्थित भई प्रत्येक छलफलमा भाग लिने ।

११. साधारण सभाको गठन र कार्य प्रणाली

साधारण सभाको गठन र कार्य प्रणाली देहाय बमोजिम हुनेछ :

- १) संस्थाको सम्पूर्ण सदस्यहरु रहेको एक साधारण सभा हुनेछ ।
- २) साधारण सभाको अध्यक्षता संस्थाको अध्यक्षले गर्नेछ । निजको अनुपस्थितिमा संस्थाको सचिव र निजको पनि अनुपस्थितिमा संस्थाको जेष्ठ सदस्यले गर्नेछ ।
- ३) साधारण सभा संस्थाको सर्वोच्च निकाय हुनेछ ।

१२. साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार :

साधारण सभाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) संस्थाको साधारण सभाको सल्लाह प्राप्त गर्न उचित देखि पेश भएका विषयमा सल्लाह दिने ।
- (ख) लेखापरीक्षक नियुक्ति गर्ने ।
- (ग) संस्थाको लेखापरीक्षकको प्रतिवेदन पारित गर्ने ।
- (घ) कार्य समिति सम्बन्धमा भएका उजुरी पुनरावेदन सुन्ने र निर्णय दिने ।
- (च) संस्थाको विधान संशोधन गर्ने ।
- (छ) आवश्यकताअनुसार सल्लाहाकार मनोनयन गर्ने ।
- (ज) संस्थाको वार्षिक कार्ययोजना स्वीकृत गर्ने ।

१३. आर्थिक व्यवस्था

(क) संस्थाको देहाय बमोजिम आर्थिक स्रोत हुनेछ :

- सदस्यताबाट प्राप्त शुल्क ।
- सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाबाट प्राप्त हुने अनुदान ।
- संस्थाको क्रियाकलापको सिलसिलामा प्राप्त हुने आय वा पुरस्कार ।

- अन्य आम्दानी ।

(ख) प्रत्येक असार मसान्तमा लेखा तयार गरी परीक्षणपश्चात् विवरण साधारणसभामा प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी संस्थाको हुनेछ ।

(ग) संस्थाको नाममा प्राप्त वा खरीद चल अचल सम्पत्तिको परिचालन र प्रयोग तोकिएबमोजिम हुनेछ ।

१४. कार्यसमिति तथा पदाधिकारीको राजीनामा

(क) समितिका सदस्यहरूले आफ्नो पदबाट राजीनामा दिन चाहेमा अध्यक्षसमक्ष दिन सक्नेछन् ।

(ख) अध्यक्षले आफ्नो राजीनामा सचिवमार्फत संस्थाको बैठकमा पेश गर्नुपर्नेछ र सोउपर संस्थाले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ ।

१५. कार्य समितिलाई अविश्वासको प्रस्ताव

कार्य समितिका अध्यक्ष एवं पदाधिकारीहरूउपर अविश्वार लागे यथोचित कारण देखाई संस्थाका ६० प्रतिशत सदस्यहले विशेष साधारणसभा राखी अविश्वासको प्रस्ताव पेश गर्न सक्नेछ । अविश्वासको प्रस्ताव उपर छलफल गरी हुने निर्णयमा दुईतिहाई बहुमत आवश्यक पर्नेछ ।

१६. विविध

(क) विधान संशोधन गर्नुपर्ने भएमा कार्य समितिले स्वीकृत गरेपछि, साधारणसभामा पेश गरिनेछ । साधारण सभामा उपस्थित सदस्यहरूको दुईतिहाई बहुमतले विधान संशोधन हुनेछ ।

(ख) प्रचलित ऐन, नियमहरूसँग वाभिएका बुँदाहरू हदसम्म स्वतः खारेज हुनेछ ।

अनुसूची २

टोल विकास संस्थालाई गाउँपालिकामा दर्ता गर्ने निवेदनको नमूना

श्रीमान् कार्यकारी अधिकृतज्यू,

मिति:.....

गाउँ कार्यपालिका कार्यालय

चैनपुर, मकवानपुर ।

विषय: टोल विकास संस्था दर्ता गर्ने सम्बन्धमा ।

उपरोक्त सम्बन्धमा यस राक्सिराङ्ग गाउँपालिका वडा नं.....को .....टोलमा गठन गरिएको.....टोल विकास संस्थालाई यस गाउँ कार्यपालिका कार्यालयमा दर्ता । सूचीकृत गरिदिनु हुन अनुरोध गर्दछु । यस टोल विकास संस्थाको क्षेत्र निम्न उल्लेखित किल्लाभित्र सिमित रहनेछ ।

पूर्व सिमाना:.....

पश्चिम सिमाना:.....

उत्तर सिमाना:.....

दक्षिण सिमाना:.....

निवेदक

अध्यक्षको नाम:

टोल विकास संस्थाको नाम:

ठेगाना:

अनुसूची ३
राक्सिराङ्ग गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिका कार्यालय
चैनपुर, मकवानपुर ।
प्रमाणपत्र

राक्सिराङ्ग गाउँपालिका वडा .....नं.....स्थित.....मा गठन भएको .....टोल
विकास संस्थालाई यस कार्यालयमा मिति .....मा दर्ता गरी यो प्रमाणपत्र प्रदान गरीएको छ । यस गाउँपालिकाको आर्थिक,
सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार,शहरी सुशासन लगायतका क्षेत्रमा यस टोल विकास संस्थाको सहभागिताको अपेक्षाका साथै उत्तरोत्तर प्रगतिको
शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

.....
कार्यकारी अधिकृत